

Juryoordeel

De inzending 'Westwal keert weer' van de gemeente Den Bosch deed een van de juryleden verzuchten: 'Eindelijk een Belvedere-project dat ook werkelijk voortvarend en daadkrachtig wordt uitgevoerd.'

De integrale aanpak van de oude vestingwerken aan de rand van de historische binnenstad van Den Bosch over een lengte van 1,5 kilometer kent een zeer gedifferentieerd programma. Het omvat onder andere de restauratie van muurdelen, de aanleg van een steiger, een stadsbalkon en een traverse, een lineair park, voorzieningen voor rioolwaterberging en het creëren van een ecologische verbindingszone. De realisatie is nog niet voltooid, maar tot nu toe zijn enkele onderdelen door de gemeente al op voorbeeldige wijze aangepakt. Dit geldt ook voor de benodigde financiering, die uiteindelijk voor tweederde gevonden werd bij andere overheden en externe fondsen. De restauratie en vernieuwing van het binnenstedelijk gebied is ook bedoeld om een positieve uitstraling te genereren voor de omliggende wijken, waardoor de impact van het project verbreed wordt.

Het project zelf is vanuit een overkoepelende gedachte opgezet en vervolgens nauwkeurig en gedetailleerd uitgewerkt. Wat zelden zo goed gebeurt. Maar de relatieve eenvoud van de opgave — zo heeft de gemeente alles in eigendom — maakte dat het project nét buiten de nominaties viel.

Gemeente Den Bosch 'Westwal keert weer' in Den Bosch

Ruimtelijk ontwerp Bureau OSLO *Architectuur* Van Roosmalen Van Gessel Architecten e.p.
Planvorming en realisatie 1999–2010

's-Hertogenbosch werd in de twaalfde eeuw gesticht en vormde toentertijd een belangrijke vesting op de grens van Noord- en Zuid-Nederland. De stad voerde zowel strijd tegen de toenmalige vijanden als tegen het wassende water. Tegelijk voor beide doelen werden vestingwerken opgericht die in de loop der tijd steeds werden verbeterd. Dit verdedigingswerk bestaat nog steeds en vormt met zijn 6,5 km omtrek nog altijd de grens van het historische centrum. Door het wegvallen van de militaire verdedigingsfunctie werd het onderhoud minder. Eind twintigste eeuw verkeerden de werken in zeer slechte staat. De overstromingen van 1995 maakten duidelijk dat het grondige herstel en onderhoud van grote delen van deze oude vestingwerken een urgente zaak was. De gemeente 's-Hertogenbosch liet het ontwikkelingsplan Versterkt Den Bosch (1998) opstellen. Een ambitieus plan, maar te omvangrijk om in één keer uit te voeren. Er werd daarom een masterplan ontwikkeld dat onder-

verdeeld in meerdere deelprojecten gefaseerd kon worden uitgevoerd. De belangrijkste doelstelling van het masterplan was om vanuit een integrale benadering de vorm en betekenis van de vestingwerken te versterken, zodat een bijdrage werd geleverd aan de verbetering van de stad als geheel. Het historisch erfgoed diende te worden hersteld en behouden en het besef moest worden gestimuleerd dat het complex van grote cultureel-historische waarde is. De gemeente liet het hier niet bij. De kwaliteit van de publieke ruimte moest tegelijkertijd worden verbeterd en de natuur- en ecologische waarden versterkt. Bovendien moesten de deelprojecten voortkomend uit het masterplan aansluiten op andere stedelijke ontwikkelingen en ruimte scheppen voor vernieuwende architectuur. Zo wilde men op de genoemde terreinen werken aan de duurzame verbetering van wezenlijke aspecten van de stad. De historie werd in deze brede benadering niet als barrière

gezien, maar als een inspiratiebron voor innovatieve oplossingen. De vestingwerken moesten een eigentijds karakter krijgen en een aanvulling zijn op de toeristische infrastructuur. Het veelomvattende plan was en is bijzonder en kreeg een nationale voorbeeldstatus in het kader van de regeling 'InnovatieProgramma Stedelijke Vernieuwing' en van de Belvedere-regeling. 'Westwal keert weer' uit 2005 is het tweede deelontwikkelingsplan uit het masterplan. Na aanneming van de Vestingwet in 1874 waren in dit deel van de vesting veel muren, rondelen en bastions gesloopt en waren landschappelijke aanpassingen doorgevoerd. Na het herstel en de restauratie van het Stadsdommelgebied aan de westelijke binnenstadsrand zal het weer een toegankelijk en aantrekkelijk onderdeel van het historische vestingwerk worden. Het projectgebied van 'Westwal keert weer' beslaat circa 1,5 km en is op zichzelf weer opgesplitst in verschillende deelprojecten. Naast het behoud en herstel van

vervallen vestingmuren is er ook gewerkt aan het creëren van hedendaagse stedelijke en recreatieve functies. Zo is er op de resten van het Bastion Maria een stadspark gerealiseerd waar in het hart van het bastion een bergbezinkbassin is opgenomen. Dit voorkomt dat vervuild regenwater na hevige stortbuien de Stadsdommel instroomt. Op het oude bolwerk St. Jan wordt de oorspronkelijke stadsentree, de Sint Janspoort, weer zichtbaar gemaakt. Hier wordt een museale kelder ingericht als informatiecentrum. Verder worden wandelpaden en een lineair park op en over de vestingmuur aangelegd, nieuwe aanlegplaatsen gecreëerd voor rondvaartboten en is de openbare ruimte in overeenstemming met de bijzondere kwaliteit van dit gebied ontworpen. Parkeren kan pas op termijn uit het gebied verdwijnen. Tot die tijd worden parkeerzones ingepast in de openbare structuur en aantrekkelijk vormgegeven. Op een passende plaats in de Stadsdommel wordt naar aanlei-

ding van de wensen van het waterschap een waterpeilscheidende voorziening aangebracht die het mogelijk maakt de waterafvoercapaciteit van de Aa en de Dommel separaat te reguleren. De ontwerpgroep van het deelplan bestaat uit archeologen, bouwhistorici, (landschaps)architecten, ecologen, stedenbouwkundigen en civieltechnici. Nauwe samenwerking met verschillende belanghebbenden in het plangebied zoals waterschappen, omwonenden, toeristen, winkeliers, sportverenigingen, heemkundekringen en natuurliefhebbers is nadrukkelijk gezocht. Door alle partijen in een vroeg stadium bij de planvorming te betrekken, is het bereikte resultaat geoptimaliseerd en is de betrokkenheid bij het plan onveranderd groot. De welstandscommissie werd in een vroeg stadium bij de planvorming betrokken. De commissie speelde de rol van 'uitdager' in het ontwerpproces, functioneerde als kritische commentator van de plannen. Het project manifesteert zich als een continuproces, wat aanvan-

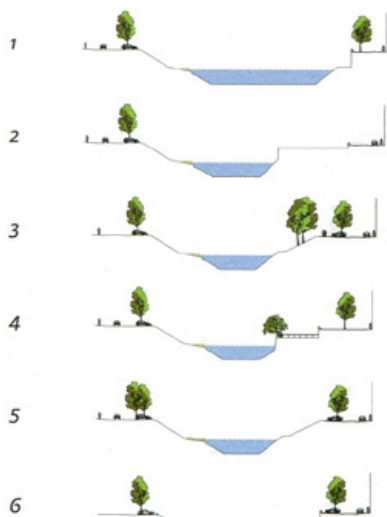
kelijk als een nadeel werd gezien. Door goede communicatie met omwonenden, belanghebbenden en betrokken overheden bleek echter een gezonde nieuwsgierigheid naar de voortgang te ontstaan. Het masterplan en de uitvoering van de deelprojecten hebben een positief effect gehad op de historische bewustwording in de stad. De vestingwerken zijn nu jaarlijks het decor van grote publieksevenementen zoals de Vestingloop en Expeditie Moerasdraak. De naastgelegen, in verval geraakte stadswijken kunnen profiteren van de uitstraling van het succesvolle project, zodat in de sloopstream van het Westwalproject de kwaliteit van de woonbuurten zal worden verbeterd en het eigen karakter versterkt.

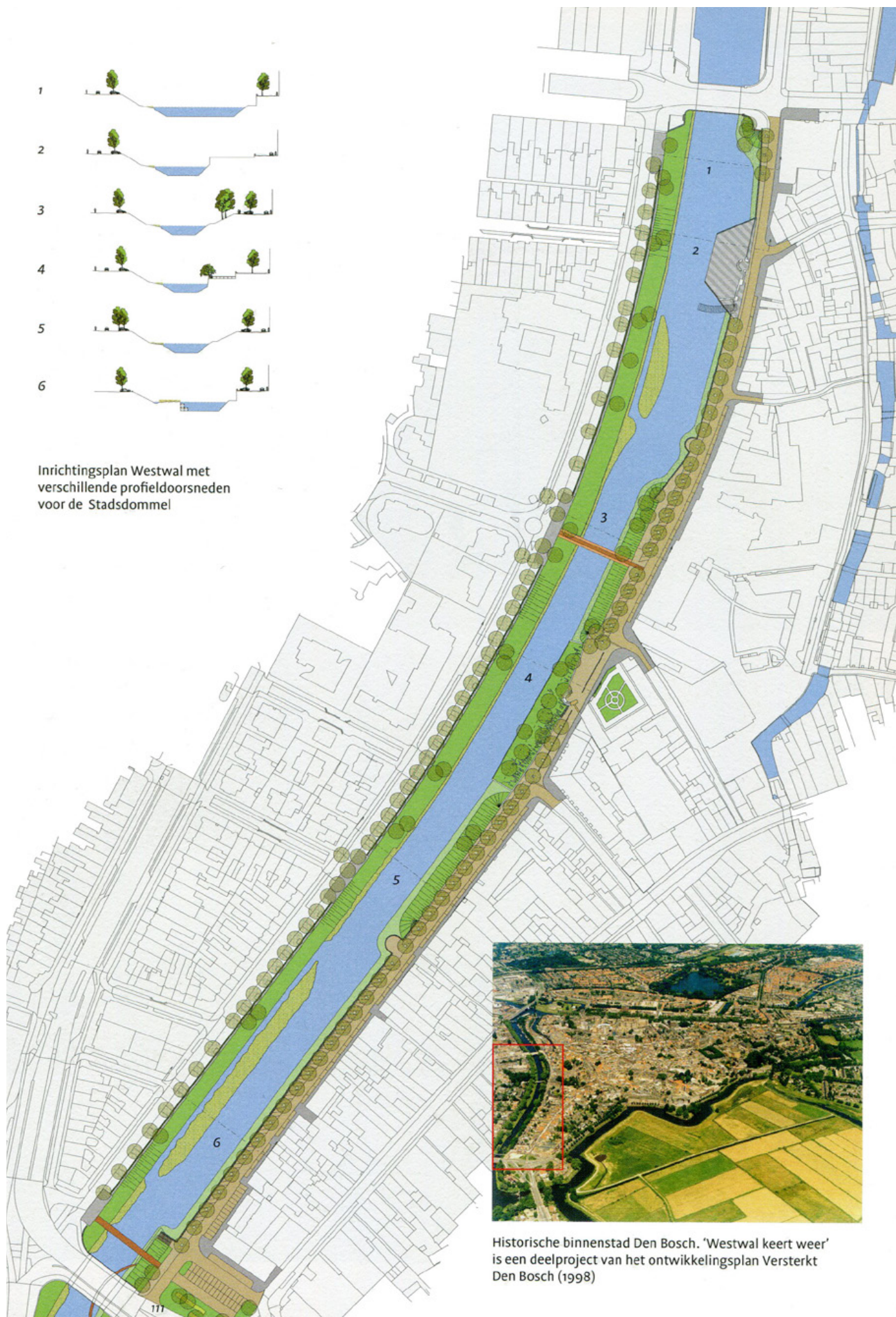
Stadsdommel langs de Westwal

Willemsbrugtraverse

Inrichtingsplan Westwal met
verschillende profieldoorsneden
voor de Stadsdommel

Historische binnenstad Den Bosch. 'Westwal keert weer'
is een deelproject van het ontwikkelingsplan Versterkt
Den Bosch (1998)

1

2

3

- 1 Waterpoort de Grote Hekel, het punt waar de Dommel overgaat in de Binnendieze
- 2 Westwal met opgedrukt metselwerk, voor en na de restauratie
- 3 Stadsdommel langs de Westwal, voor en na de restauratie
- 4 Innovatieve renovatiemethode ontwikkeld door prof. D. van Gemert (Universiteit van Leuven) en de Grontmij

